

GÖTEBORGIN KIRJAMESSUT 40 VUOTTA - juhlavuoden teemoina Saamenmaa ja avaruus

Suomen tiedekustantajien liiton ryhmämatka vei minut Göteborgin kirjamesseille, jotka järjestettiin 40. kertaa 26.-29.9.2024.

Messuilla oli kaksi pääteemaa: Saamenmaa (Sápmi) ja avaruus.

Kun Göteborgin kirjamesset järjestettiin ensimmäistä kertaa vuonna 1985, siellä vieraili viisi tuhatta kirjastoalan ammattilaista. Nykyisin se on kaikille avoin, yli 90 000 kävijän nelipäiväinen tapahtuma. Messujen ohjelma on järjestetty hieman eri tavalla kuin Suomessa: kun peruslipulla pääsee messualueelle ja kuuntelemaan lyhyempiä kirjailijapuheenvuoroja, lisämaksullisella seminaarilipulla pääsee katsojaksi pidempiin ja syvällisempiin, 45–90 minuutin kirjailijahaastatteluihin ja paneelikeskusteluihin.

Uusi Merenneito-palkinto

Messujen 40-vuotisjuhlavuoden kunniaksi jaettiin ensimmäistä kertaa *Sjöjungfrun*- eli Merenneito-palkinto. Jatkossa se jaetaan joka vuosi kirjailijalle, joka on koskettanut ruotsalaisia. Ensimmäinen palkinto luovutettiin amerikkalaiselle kaunokirjailijalle Joyce Carol Oatesille, joka on vierailut messuilla ensimmäistä kertaa vuonna 1987.

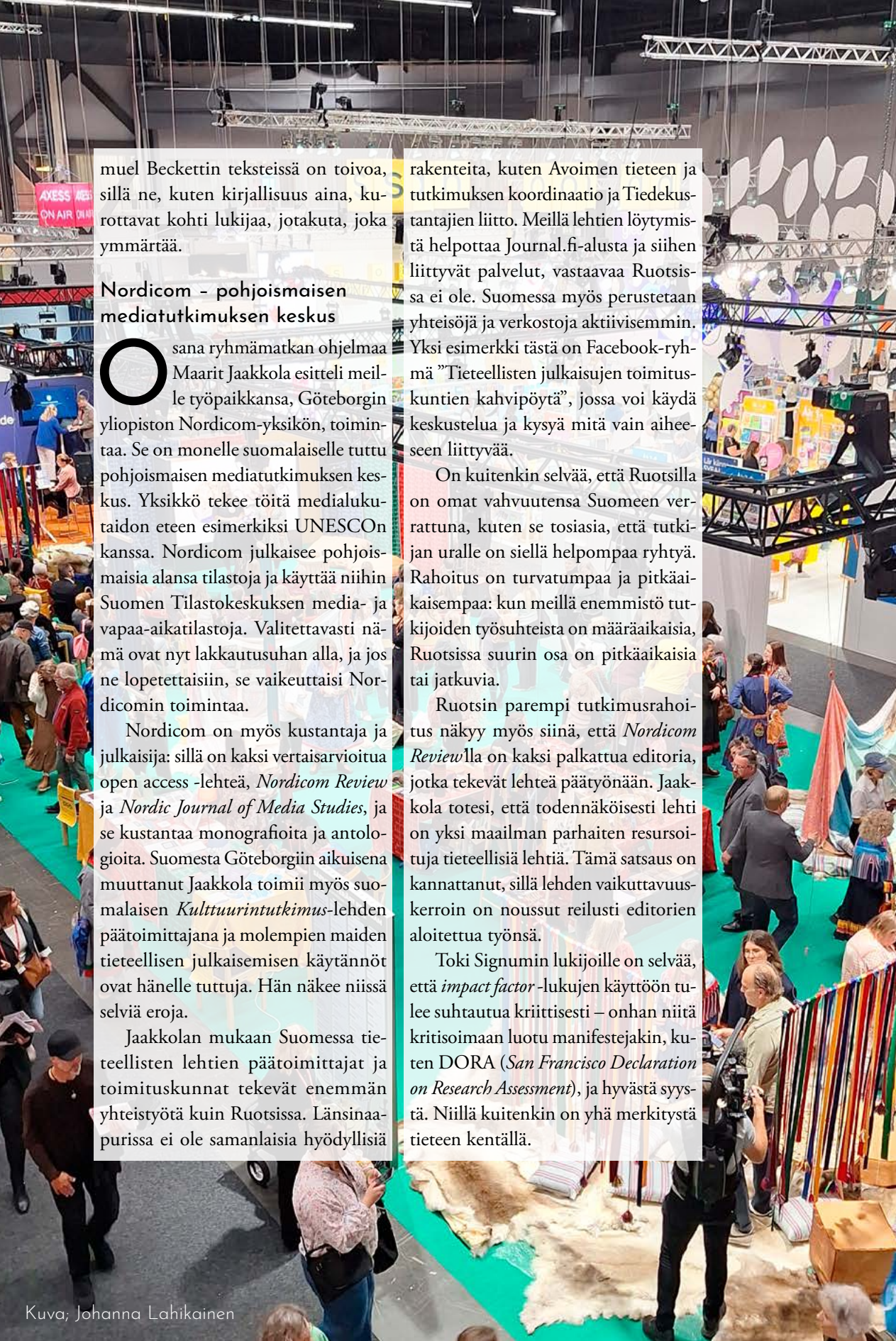
Oates kertoi *Expressen*-lehden haastattelussa, että on iloinen palkinnosta, mutta kokee tunnustusten olevan tarpeellisempia ja hyödyllisempiä nuoremmille kirjailijoille.

86-vuotias kirjailija toimii yhä kirjoittamisen opettajana Princetonia yliopistossa ja kertoi nauttivansa tehtävien läpikäymisestä yhdessä opiskelijoiden kanssa. Hänelle kirjoittaminen lähtee aina henkilöhistorioista: tarina rakentuu siitä, mitä heille tapahtuu ja millaisia ihmisiä he kohtaavat.

Oatesin uusin teos *Butcher* kertoo tositapahtumien perusteella 1800-luvun lääkäristä, joka gyno-psykiatrian kehittämisen varjolla teki kokeita mielisairaalaan suljettujen naisten kehoilla. Kirjailija kertoi halunneensa antaa äänen näiden traagisten tapahtumien vaiennetuille uhreille. Tämä äänen antaminen äänettömille on Oatesille tärkeä teema, ja laajemmin nähtynä yksi kirjallisuuden tärkeistä tehtävistä.

Oates kirjoittaa usein henkilöhistoriojensa unista. Kun haastattelija pyysi kirjailijaa kertomaan useimmin toistuvan unensa, tämä liikutui. Oates sanoi, ettei halua puhua siitä, sillä se liittyy leskeyden suruun. Hän arveli, että moni rakkaan ihmisen menettänyt näkee samankaltaisia unia.

Seuraavan päivän palkintohaastattelussa Oates kertoi pitävänsä kirjoittamista aina toiveikkaana tekona. Hänen mukaansa jopa epätoivon mestari Sa-

muel Beckettin teksteissä on toivoa, sillä ne, kuten kirjallisuus aina, kurottavat kohti lukijaa, jotakuta, joka ymmärtää.

Nordicom - pohjoismaisen mediatutkimuksen keskus

Osana ryhmämatkan ohjelmaa Maarit Jaakkola esitteli meil-le työpaikkansa, Göteborgin yliopiston Nordicom-yksikön, toimintaa. Se on monelle suomalaiselle tuttu pohjoismaisen mediatutkimuksen keskus. Yksikkö tekee töitä medialukutaidon eteen esimerkiksi UNESCO:n kanssa. Nordicom julkaisee pohjoismaisia alansa tilastoja ja käyttää niihin Suomen Tilastokeskuksen media- ja vapaa-aikatilastoja. Valitettavasti nämä ovat nyt lakkautusuhan alla, ja jos ne lopetettaisiin, se vaikeuttaisi Nordicom:n toimintaa.

Nordicom on myös kustantaja ja julkaisija: sillä on kaksi vertaisarvioitua open access -lehteä, *Nordicom Review* ja *Nordic Journal of Media Studies*, ja se kustantaa monografioita ja antologioita. Suomesta Göteborgiin aikuisena muuttanut Jaakkola toimii myös suomalaisen *Kulttuurintutkimus*-lehden päätoimittajana ja molempien maiden tieteellisen julkaisemisen käytännöt ovat hänelle tuttuja. Hän näkee niissä selviä eroja.

Jaakkolan mukaan Suomessa tieteellisten lehtien päätoimittajat ja toimituskunnat tekevät enemmän yhteistyötä kuin Ruotsissa. Länsinaapurissa ei ole samanlaisia hyödyllisiä

rakenteita, kuten Avoimen tieteen ja tutkimuksen koordinaatio ja Tiedekustantajien liitto. Meillä lehtien löytymistä helpottaa Journal.fi-alusta ja siihen liittyvät palvelut, vastaavaa Ruotsissa ei ole. Suomessa myös perustetaan yhteisöjä ja verkostoja aktiivisemmin. Yksi esimerkki tästä on Facebook-ryhmä ”Tieteellisten julkaisujen toimituskuntien kahvipöytä”, jossa voi käydä keskustelua ja kysyä mitä vain aiheeseen liittyvää.

On kuitenkin selvää, että Ruotsilla on omat vahvuutensa Suomeen verrattuna, kuten se tosiasia, että tutkijan uralle on siellä helpompaa ryhtyä. Rahoitus on turvatumpaa ja pitkäaikaisempaa: kun meillä enemmistö tutkijoiden työsuhteista on määräaikaista, Ruotsissa suurin osa on pitkäaikaisia tai jatkuvia.

Ruotsin parempi tutkimusrahoitus näkyy myös siinä, että *Nordicom Review*lla on kaksi palkattua editoria, jotka tekevät lehteä päätyönään. Jaakkola totesi, että todennäköisesti lehti on yksi maailman parhaiten resursoituja tieteellisiä lehtiä. Tämä satsaus on kannattanut, sillä lehden vaikuttavuuskerroin on noussut reilusti editorien aloitettua työnsä.

Toki Signumin lukijoille on selvää, että *impact factor*-lukujen käyttöön tulee suhtautua kriittisesti – onhan niitä kritisoimaan luotu manifestejakin, kuten DORA (*San Francisco Declaration on Research Assessment*), ja hyvästä syystä. Niillä kuitenkin on yhä merkitystä tieteen kentällä.

GÖTEBORG**HELSINKI**

Teema	Saamenmaa ja avaruus	Tulevaisuus
Kesto	4 pv	4 pv
Kävijät	93 611	melkein 98 000
Esiintyjät	yli 2 500	1 500
Esitykset	3 592	lähes 1 000
Näytteilleasettajat	777	340
Lipun hinta	75–3 495 sek	17–49 eur

Vertailu: Helsingin ja Göteborgin kirjamesstit vuonna 2024. Lähteet: kirjamesstujen verkkosivut.

Ääntä ja hiljaisuutta, rajoja ja äärettömyyttä

Lauluperinne on tärkeä osa messujen toista teemaa, Saamenmaata. Jalvvi Niillas Holmberg, Simon Issät Marainen ja Sofia Jannok kertoivat, että jokaisella suvulla ja perheellä on omat joikunsa. Ne ovat siteitä esivanhempiin ja heidän maahansa, ylittävät paikan ja ajan rajat. Kolonialismi, kuten pakkomuutot ja kristinuskoon pakottaminen, ovat vähentäneet lauluperinnettä. Myös yksilön tai yhteisön surut voivat vaientaa: oman kylän pienen pojan katoaminen oli hiljentänyt yhden panelistin isoisoäidin.

Puhujat suhtautuivat epäilevästi paneelinsa aiheeseen voiko tekoäly luoda joikuja. Heidän mukaansa joikut ovat usein spontaaneita, olennainen osa esittäjäänsä tai kohdettaan. ”Joikulla on sielu”, panelistit summasivat. ”Tekoälyllä ei ole sielua. Se voi ehkä oppia joikun, mutta sillä ei ole aitoja tunteita.”

Messujen toinen teema, avaruus, toi messuille muutamia ihkaoi-

keita astronautteja sekä skottilaisen kirjailijan Alastair Reynoldsin, joka 1960- ja 1970-lukujen lapsena ja nuorena haaveili kuulennon innoittamana avaruuteen pääsystä. Astronauttihaaveet kaatuivat astmaan ja silmälaseihin, mutta lapsena ja nuorena hän arveli, että vuonna 2 000 avaruudessa tarvittaisiin tiedemiehiä, joten hän lähti opiskelemaan tähtitiedettä St. Andrews'n yliopistoon.

Reynoldsin tarinoissa matkataan ajassa ja avaruudessa, ja niiden monimutkaisten maailmojen aikojen ja etäisyyksien hallintaan tarvitaan valkotaluja, kaavioita sekä matematiikkaa: trigonometrisia funktioita. Yliopistovuosien astrofysiikan opiskelusta on yhä jokapäiväistä hyötyä kirjailijan työlle.

Ryhmämatka messuille oli antoisa ja virkistävä. Maarit Jaakkola kertoi, että moni tulee Göteborgiin ajatukseen käydä vain kerran, mutta palaa, saattaa jopa rakastua ja jäädä. Kaupunki onkin paljon kiinnostavampi, kuin mielikuvamme siitä. Siksi ei ehkä yllätäkään, että ensi vuoden messujen teemat ovat rakkaus, himo ja draama. ❖

Kirjoittaja

JOHANNA LAHIKAINEN

Helsingin yliopiston kirjasto
johanna.lahikainen@helsinki.fi

<https://orcid.org/0000-0003-4144-3425>